

Војислав Бољевић–Вулековић

КОТОРСКЕ НАУЧНЕ ПЕРИОДИЧНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

– Которска периодика до 1945 –

Прослава 60-годишњице **Записа**, од 1948 – **Историјских записа**, познатог и врло значајног историјског часописа, представља велики јубилеј писане ријечи у Црној Гори и Југославији. Јован Р. Бојовић, одговорни уредник **Историјских записа**, у уводном излагању на првој сједници Одбора за прославу овог јубилеја с правом је констатовао: „Оно што је до сада часопис објавио из културне, економске, политичке и правне историје Црне Горе, као и етнографије, социологије, књижевности, умјетности и других грана друштвених наука, као и из историје Југославије, и других држава – непроцјењиво је научно и културно богатство Црне Горе и Југославије”.¹

Поред **Записа**, односно **Историјских записа**, без којих је изучавање црногорске прошлости скоро немогуће, у послеријатном периоду у Црној Гори излази још неколико часописа са историјском тематиком. Нашу пажњу задржаћемо на научној периодици Котора, у првом реду на **Годишњаку Поморског музеја**, **Зборнику Которске сенције Друштва историчара Црне Горе** и **Зборнику Више поморске школе**, односно **Зборнику Факултета за поморство**.

Бока Которска, као и сва Црна Гора, била је истакнуто подручје борби за слободу и независност, о чему свједоче њени архивски фондови и разнородни споменици културе. Посебно се истицао Котор као поприш-

¹ Јован Бојовић „Уводно излагање“ на првој сједници Одбора за обиљежавање 60-годишњице „Записа“ – „Историјских записа“, Историјски записи, XXXIX/4, Титоград 1986, 209; Исто, Годишњак Поморског музеја у Котору (ГПМ – Котор), XXXIII–XXIV/1985–1986, 271.

те вјековних историјских збивања. Почевши од најранијих времена, од легенди о његовом постанку, каквим се могу подичити само славни градови, па све до најновијих дана Котор је пружао довољно материјала за историчаре и хроничаре свих времена.

Међутим, туђинске власти кочиле су привредни напредак овог најинтересантнијег дијела црногорског приморја, које са Ловћеном – по ријечима Ника Луковића – „представља чудесно дјело природе, којему је тешко наћи равна на свијету“.² То је нарочито дошло до изражаја у XIX в. када је Бока и привредно и културно дошла до границе испод које се није смјело ићи. Аустроугарска окупација докрајчила је бокељско бродарство, чему су, поред појаве пароброда, допринијела привилегована предузећа у Трсту и Ријеци са њемачким и мађарским капиталом. Економско пропадање довело је до великог исељавања становништва и културног опадања. Један број бокељских помораца преноси своје пословање у Трст, а други у црноморске луке гдје су наставили пловидбу под руском заставом. Посљедњи бокељски једрењак „Немирна“ потопљен је у водама Бискајског залива (1902), чиме је окончана стогодишња борба бокељских једрењака са парним бродовима.

И поред отпора аустројских власти, Бокељи су успјели да се у Котору отвори Гимназија, која је почела рад 1865. године. Њена дјелатност брзо се осјетила не само на просвјетном већ и на културном, научном, политичном и националном пољу. Велика јој је заслуга што се изборила да наставни језик буде српскохрватски, тим прије што је у свим школама на нашем дијелу јадранске обале наставни језик био италијански. **Програм Ц. К. Реалне и Велике гимназије**, од шк. 1899/900. **Извјештај Ц. Кр. Велике гимназије** излазио је од шк. 1872/73. до шк. 1912/13. године. За шк. 1876/77. годину изашао је као заједнички Програм за Гимназију и Наутичку школу. Иначе од шк. 1880/81. до шк. 1911/12. **Програм Ц. К. Наутичке школе у Котору** излази самостално. Од шк. 1908/909. до шк. 1913/14. излазио је и **Извјештај приватне Дјевојачке трговачке школе у Котору**. Поред школских вијести доносили су вриједне научне и стручне прилоге и уз црквене **Шематизме** – Католичке бискупије од 1844. и православне епархије Бонокоторско-дубровачке од 1874. – школски програми и извјештаји били су једине периодичне публикације до почетка овог вијека.³

У циљу заустављања исељавања, уздизања културе и подизања националне свијести, бокељски родољуби покрећу свој први политички лист **Бока** (гласник за опће интересе Бокеља), чији је први број изашао 23. јануара 1908. године. Излазио је седмично (четвртном), од бр. 52 (31.

2 Нико Луковић, „Бока Которска“, Народна књига, Цетиње 1951, 9.

3 Др Мирослав Лукетић и Олга-Цана Вукмировић, „Црногорска библиографија“, том II, књ. 1 (1835–1984), Цетиње 1985, 30–40.

децембра 1908) два пута (сриједом и суботом). Изашла су свега 153 броја (51 у 1908. и 102 у 1909). Одговорни уредник му је био др Рудолф Сарделић, а издавач др Филип Лазаревић. Од броја 99 (26. јуна 1909) одговорни уредник и издавач листа био је Душан Вукасовић.

Концепција листа најбоље се види из уводника у коме су као мото истакнути Његошеви стихови:

„Вријеме је да се окупимо,
Вријеме је да што углавимо!“

Писац јадикује над судбином Боке која је назадовала у сваком погледу, истичући да „Бока није постала жртвом каквих неумитних закона, јер су јој њезин положај, прилике, степен напредна, богатство и људска снага давали довољно увјета за живот. Извор је њезиних зала у натражним погледима; незнању и несавјесности чиниоца, који су извана дјеловали. Народ се је узалуд борио против застоја, који је постепено до таквог страшног обима дошао; непрестано подлијежући у тој борби малаксао је и напокон очајао; разбјежао се по свијету; најбоља му снага – цвијет младости – напустила огњишта већином за навијек“.

Уводничар не одобрава напуштање родне груди, „али нико не може да прекори овај вјековном борбом измучени народ, који је на своје очи видио, да му је свуда боље него код куће, и да у његовом завичају и посљедњи скитач боље живи од рођеног сина“.

Али, Бока ће живјети, јер до њеног опадања није дошло због „неваљалства њених синова“; напротив, „у жилама Бокеља крв јаче тече“. . . „Слаби су истина то знакови, али драгоцјени, јер доказују побједу живота и дене зиме, први траци сунца у тами застоја.“

Њодрећи Бокеље да издрже у борби – да не баце „у трње оружје своје понајбоље: понос, народну свијест, задржност, истрајност и прегалаштво“ – писац уводника наставља: „Треба само прочистити коров, спремити поље и побринути се за добар усјев. Скромни почечи показују, што могу удружена браћа“. Највећи ће се успјех постићи када се „она неоцјењива људска снага, која је сада распршена по свијету“ поврати родној кући. „Треба они да уреде кошницу, којој ће се враћати распршале пчеле и донијети јој меда покулпљена по цвијећу напреднога свијета“, јер „пчела треба сада као икад. Мрки медо намирисао је мед и почео да се примиче. До скоро ће почети да увукује њушку, треба пчела не само за рад већ и за одбрану“.

Ето, таквим алегоријама се истиче потреба за покренутим листом, јер „гдје је било снаге да се читав вијек патња и кушња издржи, ту мора бити и људи кадрих да сакују сами себи нову срећу“. ⁴

Међутим, распуштањем Српске народне странке, чији је орган била, и из финансијских разлога **Бока** је престала излазити. Аустроугар-

4 „Уводна ријеч“, Бока, бр. 1, Котор, 23. I 1908.

ске власти је нијесу директно забраниле, али су забрањивале државним службеницима претплату на њу, нарочито због написа у вези с анексијом Босне и Херцеговине и тзв. велеиздајничким процесом.

За вријеме балканских ратова у Котору је излазио **Дневни вјесник**, који је као политички лист излазио једном или више пута на дан, зависно од вијести приспјелих са фронта. Издавали су га бокелски родољуби, који су живо пратили операције црногорске и србијанске војске и са симпатијама обавјештавали о томе. Од 9. октобра до 17. децембра 1912. изашао је 101 број. Одговорни уредник му је био Јулије Антерић, а власник и издавач Станко Ћирковић.⁵

Истовремено са овима у Котору је излазио велики илустровани календар **Бона**. Уз сарадњу књижевника уређивао га је Дионисије Миновић, који је због својих антиаустријских погледа и ставова био стално под примотром полиције. Календар је излазио сваке године од 1909. до 1914.⁶

У периоду између два свјетска рата на подручју Котора, и Боне уопште, само су се ријетки појединци бавили историјском науком. По ријечима Игњатија Злоковића, то је било „раздобље када се много хтјело и жељело, а мало могло“.⁷ Поред **Бокешког гласника**, независног економско-политичког листа (у току 1921. изашло 25 бројева), хумористичких листова, међу којима је најпознатија **Карампана**, (од 1926. до 1941. излазила је једанпут годишње, обично 3. фебруара, и после рата до 1960) и листа **Ријеч Боне** (изашао само један број, 14. јула 1938), тада су у Котору излазила и два запаженија гласила – **Глас Боне** и **Гласник Народног универзитета**.⁸

Глас Боне – лист за привредна и просвјетна питања, излазио је једанпут седмично (суботом) од 1932. до 1941. године. Прва четири броја (19. новембра до 10. децембра 1932) уређивао је Душан Ј. Секуловић, а од бр. 5 до бр. 248 (24. децембра 1932 – 30. октобра 1937) Антон Словинић. Од бр. 249 до бр. 256 (6. новембра 1937 – 30. децембра 1937) лист је уређивао редакциони одбор на челу са одговорним уредником

⁵ М. Лукетић и О. Вукмировић, н. дј., 29.

⁶ Исто, 25; М. Лукетић, „Периодика Боне Которске 1844–1984“, Бона, Зборник радова из науке, културе и умјетности, бр. 15–16, Херцег-Нови 1984, 339.

Приликом оцјенивања садржаја которских публикација до 1918. године мора се имати у виду чињеница да су аустријске власти водиле строгу цензуру. Отуда у њима, поред написа са ослободилачком тематиком, има и оних који су изражавали лојалност режиму.

⁷ Игњатије Злоковић, „Годишњак Поморског музеја у Котору (1952–1977)“, ГПМ–Котор, XXV/1977, 18.

⁸ М. Лукетић и О. Вукмировић, н. дј., 41–53. – Међу хумористичким листовима помињемо „Узнички гласник“, који су у которском затвору издавали Адолф Мук и Антон Матковић (сачуван бр. 2 и бр. 3 од 21. новембра 1921); „Петегола“, који је уређивао Ђуро Петковић – Вилсон (изашао само 1 број 3. марта 1927) и „Парило“ (такође 1 број од 3. фебруара 1933), који је издала Бокешка штампарија под уредништвом Ђ. Вукасовића и Драга Ђ. Вуковића.

Алексејем Миљајевим, а од бр. 257 до бр. 346 (6. јануара 1938 – 23. септембра 1939) одговорни уредник био је Крсто Б. Данчуловић. Од бр. 347 до бр. 374 (14. октобра 1939 – 27. априла 1940) лист уређује Редакциони одбор – „Представља Конзорциј и одговара за уредништво“: Антон Словинић, главни уредник; за бројеве 375 и 376 (11. маја – 18. маја 1940) „представља Конзорциј и одговара за уредништво“ Рудолф Ђунијо; од бр. 377 до 403 (25. маја – 28. децембра 1940) ту функцију обавља адвокат др Стијепо Вукасовић, од бр. 404 до бр. 414 (4. јануара – 29. марта 1941) А. Бартуловић.⁹

Поред одговорног уредника лист је уређивао редакциони одбор: Рудолф Ђунијо, Игњатије Злоковић, Миливоје Милошевић, Антон Словинић и Хуго Браво. По један од њих је добровољно и бесплатно дежурао сваке седмице до петка увече, када је лист излазио из штампе. Дужност дежурног члана редакције састојала се у провјеравању и рецензији приспјелих рукописа, писању уводних чланака и припреми листа за штампу. С обзиром на то да је Бокешној штампарији сваког петка за штампање листа требало исплатити 1.000 динара, дешавало се да дежурни уредник, уколико није било довољно новца у каси листа, исплати штампарију.

Глас Боне је успјешно заступао просвјету и културу, туризам, занатство и пољопривреду Боне Которске. У свим мјестима Боне, у неким и ван ње, имао је бесплатне сараднике, који су слали извјештаје о свим актуелним питањима. Имао је својих читалаца и ван Боне Которске, у првом реду Бонеља настањених по разним крајевима Југославије.

Због слободарских идеја режим није био наклоњен **Гласу Боне**, нарочито уочи II свјетског рата када је лист објављивао антифашистичке чланке. Због таквог става бивао је понекад заплићен, а често су у појединим чланцима остајале бјелине, због интервенције цензуре.

Гласник Народног универзитета Боне Которске био је орган истоименог универзитета. Излазио је у Котору. Уређивао га је Предраг Ковачевић. У периоду од 1934. до 1941. године изашло је свага девет свезака; првих четири формата 23 x 30, а пет посљедњих 14 x 20 cm. У години I изашла су два свеска часописа: први 7. октобра 1934, а други 30. децембра исте године; у години II такође два свеска: први 30. марта 1935, као троброј 1–3, а други 15. децембра исте године, такође као троброј 4–6; у години III изашла су два свеска: први 18. априла 1936, као бр. 1, а други 30. децембра исте године, као двоброј 2–3; у години IV изашао је један свезак, 30. децембра 1937, као троброј 1–3; у години V један свезак, 30. децембра 1938, као четвороброј 1–4, и у години VI и VII један свезак, 1. децембра 1940, као четвороброј 1–4. У уводној ријечи истакнут је задатак часописа. Тамо се између осталог каже: „Како је задаћа нашег Народног универзитета да популарише науку међу интелектуалцима као и међу најширим слојевима народа и да их упозна са свим сав-

9 Свих 414 бројева „Гласа Боне“ посједује Поморски музеј.

ременим научним тековинама, то је и његов Гласник одређен за провођење овог задатка".¹⁰

За **Гласник Народног универзитета** може се рећи да је био прва периодична културно-научна едиција Боке Которске. Захваљујући Петру Шеровићу, ондашњем среском начелнику и аутору знатног броја чланака, **Гласник Народног универзитета** је несметано излазио. Његових девет свезака посједује Поморски музеј Црне Горе у Котору.

Обје ове едиције – **Глас Боне** и **Гласник Народног универзитета** – оставиле су значајан траг и оправдале своје постојање. У њима је млада југословенски оријентисана интелигенција Боке Которске оштрила своја пера, од којих ће се неколицина истаћи као будући научни радници овога краја.

Под италијанском окупацијом у Котору је излазио лист **Bocche di Cattaro** на италијанском језику (петнаестодневно, касније седмично), а под Њемцима **Глас Боне**, као недјељни лист за Боку Которску. Излазио је од 12. фебруара до 15. августа 1944. Од 23. августа мијења име у **Бонешки вјесник** и излази до 21. октобра исте године.¹¹

Као наставак предратне **Боне** и **Гласа Боне** по ослобођењу 1945. године у Котору је покренута **Нова Бона** – лист Народноослободилачког фронта Боке. Излазио је три пута мјесечно (1, 11. и 21. у мјесецу), од бр. 4 два пута 1. и 15. у мјесецу. Посљедњи бр. 12 изашао је 10. јуна 1945. До бр. 7 за уредништво одговара А. Франовић. Издавао га је Срески одбор Народноослободилачког фронта Боке.¹²

Крајем 50-их година почела је да излази **Бона** – билтен Социјалистичког савеза радног народа Боке Которске. Излазила је 15-то дневно од 18. маја 1959. до 15. септембра 1962. године, прво у Херцег-Новом, а од бр. 9/1961. у Котору. Главни и одговорни уредници били су: Стево Драшковић за бр. 1–16/1959, Радован Ђурановић од бр. 1/1960. до бр. 8/1961, Андрија Шеваљевић од бр. 8/1961. до бр. 18/1962.¹³

Данашња **Бона**, такође лист Социјалистичког савеза радног народа Боке Которске, излази од 13. јула 1971. године, сваког 1. и 15. дана у мјесецу. Уређује је редакциони одбор. Главни и одговорни уредник био је Андрија Шеваљевић (умро 3. августа 1987). Сада је в. д. главног и одговорног уредника Милан Драгомановић.

¹⁰ Предраг Ковачевић, „Уводна ријеч“, Глас Боке, бр. 1/1934, 1.

¹¹ М. Лукетић и О. Вукмировић, н. дј., 59–63.

¹² Исто, 71.

¹³ Исто, 91.

– Годишњак Поморског музеја –

Оснивањем научних институција – Историјског архива (1949) и Поморског музеја Црне Горе (1952) у Котору су створени бољи услови за научноистраживачки рад.

Поморски музеј Црне Горе у Котору настао је из збирке Бокељске морнарице, која је своје експонате од 1938. године чувала у Гргуриној палати. Ова збирка је декретом Министарства поморства, од 17. децембра 1949, званично проглашена и прерасла у Поморски музеј. Међутим, због рестаурације и адаптације палате, његово свечано отварање обављено је 10. септембра 1952, на десету годишњицу оснивања првог одреда ратне морнарице НОВ у Подгори, код Макарске. У вези са тим, у Котору је одржано велико славље. Становништво Боке и читавог црногорског приморја, поучено вјековним искуством, знало је да му без поморске привреде нема привредног живота, па су и тог дана у разним видовима манифестоване жеље за обновом наше трговачке морнарице, којој је рат докрајчио и оно мало бродова, тешко стечених у раздобљу између два рата. Отварање Поморског музеја и појава његовог **Годишњана** представља значајну карину у остваривању ових идеја.

Истог дана (10. септембра 1952) изашао је из штампе **Годишњак Поморског музеја**. С обзиром на постојеће стање рачунало се да Котор још није спреман за издавање значајније периодичне публикације. Дијелом због тога, као и због журбе да се публикација појави на дан отварања Поморског музеја, први број **Годишњана** био је скромног обима (формата 20x14 cm, са 80 страна текста, три фотографије и табеларним прегледом путовања кап. Ивана Визина) и без нумерације. Али су сарадници, као и сам садржај текста, наговијестили његово успјешно излагање кроз протеклих 35 година. То се да запазити и из ријечи Спасоја Велимировића, помоћника министра поморства ФНРЈ, који истичући значај поморства Боке Которске указује на обимни материјал за једну поморску периодичну едицију. У уводној ријечи првог **Годишњана** он је рекао: „Бока, колијевка поморства на нашој обали – од давнина по читавом свијету позната по својим поморцима, својим школама у којима су васпитавани поморци не само из наше земље, по својој флоти, како трговачкој тако и оној која се борила против Турака и других, по својим револуционим потхватима у морнарици 1918. године, по безброј трофеја и разних признања које су добили њени поморци кроз историју – узела је достојан удио у свим прегнућима које су наши народи у протеклој деценији извели“.¹⁴

Поред С. Велимировића, који је имао значајног удјела да Поморски музеј постане културно-научна установа „достојна да представља поморску прошлост Црногорског приморја“, за појаву првог **Годишњана** заслужни су и његови сарадници: Нико Луковић, Милош Липовац, Пе-

¹⁴ С. Велимировић, „Уводна ријеч“, ГПМ – Котор, I/1952, 5–6.

тар Шеровић, Игњатије Злоковић, Владислав Брајковић, Ернест Стипанић и др. А за настављање започетог рада, тј. да **Годишњак Поморског музеја** у Котору постане стална периодична едиција, заслужни су: Илија Синдик, Јорџо Тадић, Иван Божић, Винка Ђуровић, Милан Злоковић, који су у љето 1952, по задатку САНУ из Београда, вршили научна истраживања у Боки, и посебно историчари из Историјског института СРЦГ и чланови редакције **Историјских записа**: Јагош Јовановић, Андрија Лаиновић, Ристо Драгићевић, Нико С. Мартиновић, Димитрије–Димо Вујовић, Ђоко Пејовић и др., који су својим ауторитетом подстакли Поморски музеј и редакцију Годишњака да наставе започето дјело.¹⁵

Одговорни уредник свих бројева Годишњана, изузимајући посљедњи двоброј XXXIII–XXXIV/1985–1986,¹⁶ био је Игњатије Злоковић, који га је успјешно уређивао пуне 32 године.

Годишњак II/1953 (123 + 34 стране Споменнице) добија свој стандардни формат (23x17), а квалитетом и садржајем превазилази свог претходника. Његови сарадници користе архивску грађу из Државног архива у Котору и архива Поморског музеја. Поред 11 радова из поморства Боне Которске и једног стручног из практичне поморске проблематике, **Годишњак II** у свом додатку доноси и **Споменицу** о прослави Дана морнарице и поморства из претходне 1952. године. Вељко Милатовић, предсједник Републичког одбора за прославу, у уводној ријечи **Споменнице** између осталог каже: „Прошлост нам је и ту оставила тешко наслеђе. Наше Приморје, будући вјековима под тућином, одвојено од залеђа туђом себичношћу, искоришћавано до бездушности за стране интересе, преко својих истакнутих људи и бораца знало је и умјело његовати родољубље, јачати своје духовне везе са братским југословенским народима у свом залеђу“.¹⁷

Годишњак III/1954 (203 странице) објављује 18 радова из поморске прошлости црногорског приморја, као и извјештај о раду Поморског музеја у Котору (1952–1954). Од овог броја уводе се резимеи на енглеском језику, што је од значаја и за пласирање **Годишњана** у иностранству. Краће изводе из радова преводили су професори енглеског језика: Предраг Ковачевић до бр. VII, Карло Бенет бр. VIII, Ласло Тот бр. IX, Тонка Царић бр. X и Винка Самарџић од бр. XI и даље.

¹⁵ Иг. Злоковић, „Годишњак Поморског музеја Црне Горе (1952–1982)“, ГПМ – Котор, XXIX–XXX/1981–1982, 23–24.

¹⁶ Одговорни уредник посљедњег двоброја је Милан Беговић, док је први број, поред Злоковића, уредио и Јован Јовановић.

¹⁷ Вељко Милатовић, „Уводна ријеч Споменнице“, ГПМ – Котор, II/1953, Споменница, 1.

Од броја IV/1955 (203)¹⁸ **Годишњак Поморског музеја** добија сталне рубрике: Чланци, Краћи прилози и Прикази. У овој последњој рубрици, поред приказа појединих публикација, објављују се и објављена о раду Поморског музеја, о размјени **Годишњана** за друге публикације у земљи и иностранству, као и информације о дародавцима Музеја. Од бр. XI Објављена се издвајају у посебну рубрику, а од бр. XIV укида се рубрика Прилози, да би се радови сврставали „– без разлике да ли су дужи или краћи – по историјским раздобљима и својој актуелности“. ¹⁹ Према томе, Чланци, Прикази и Објављена остају као сталне рубрике **Годишњана**.

Од истог броја, поред одговорног уредника Злоковића, **Годишњак** је добио свој Редакциони одбор: Игњатије Злоковић, Миливој Милошевић и Предраг Ковачевић. Од бр. V умјесто Ковачевића изабран је Нико Луковић, а од бр. XVI умјесто Миливоја Милошевића дошао је Томо Радуловић; бр. XVII, поред поменутих, уређивали су Славко Мијушковић и Јован Мартиновић. Од бр. XVIII и даље Игњатије Злоковић, Јован Мартиновић и Томо Радуловић, а од двоброја XXIX–XXX и Милан Беговић. Посљедњем двоброју XXXIII–XXXIV одговорни уредник је Милан Беговић, директор Поморског музеја, док Редакциони одбор, поред Беговића, чине: Јован Мартиновић, Милош Милошевић, Весна Вичевић, Рајко Вујичић и Антун Томић.

Годишњак IV, поред 13 чланака и 5 прилога, донио је и актуелни приказ **Обнова поморства у Бони Которској и на црногорском приморју**, којим је **Годишњак Поморског музеја** обиљежио прву годину рада Југословенске океанске пловидбе у Котору.

Из године у годину **Годишњак Поморског музеја** постајао је све квалитетнији; повећавао се број сарадника и обим едиције. **Годишњаци**: V/1956 (242) са 16 радова, 7 прилога и објављенима о раду Поморског музеја и VI/1957 (312) са 12 радова, 12 прилога, 2 приказа и објављена о раду Музеја, поред радова са чисто поморским садржајем, доносе и оне који се односе на политичку, културну и економску историју, наквих ће радова бити и у наредним Годишњацима. **Годишњак VII/1958** (312) у склопу 25 радова и уобичајеног објављена о раду Музеја, доноси чланак Ника С. Мартиновића **Проучавање побуне морнара у Бони Которској**, којим је **Годишњак** обиљежио 40-годишњицу побуне морнара, а **Годишњак VIII/1959** (309) са 20 радова и објављенима о раду Поморског музеја за 1959. доноси чланак Воја Бринића **Уз четрдесетогодишњицу Комунистичке партије Југославије**, којим је обиљежен јубилеј КПЈ. **Годишњак IX/1960** (312) доноси 11 радова, 8 прилога, 3 приказа и објављена о раду Музеја за 1960. годину.

¹⁸ Бројка у загради означава број страница „Годишњака“.

¹⁹ Иг. Злоковић, „Годишњак Поморског музеја у Котору 1952–1972, ГПМ – Котор, XX/1982, 21.

Од бр. VIII **Годишњак Поморског музеја** добија опремљенију насловну страну. На плавозеленкастом, односно свјетлоплавом пољу дата је бијела вињета, која представља бокељски једрењак из XVII в. Према реконструкцији Миливоја Милошевића, вињету је технички обрадио Бранислав Ивковић.

Годишњак X/1962 (348), као јубиларни број по свом квалитету, сарадницима и обиму: са 14 чланака, 9 прилога и 3 приказа, на 24 штампана табака, надмашио је претходне бројеве. У вези са тим, Редакциони одбор у уводној ријечи између осталог пише:

„Десет година излагања није велико временско раздобље, па ипак од првог броја који је у скромном обиму изашао 1952. године до садашњег Годишњака учињен је велики напредак.

Кроз свој садржај Годишњак је отео забораву многе свијетле догађаје из историје поморства Црне Горе; разматрао са перспективних позиција на савремени развитак економске, правне и техничке проблеме; и – што је главно – успио око себе да окупи велики број сарадника који се баве науком“.²⁰

Од броја X завршна страна **Годишњака** доноси име техничког директора Миливоја Милошевића и коректора Тома Радуловића, од бр. XVII само Тома Радуловића, као техничког директора и коректора, за чије је вријеме насловна страна **Годишњака** у плавозеленкастој боји. Од бр. XXIV и даље технички уредник и коректор едиције је Антун Томић, у којем периоду боја корица варира од свијетлоплаве ка тамноплавој.

Годишњак XI/1963 (268), који у склопу 10 радова, 2 прилога, 4 приказа и 3 обавјештења, на почасном мјесту доноси чланак Ника Луковића – **Петар II Петровић Његош и Прчањ**, којим је **Годишњак Поморског музеја** обиљежио прославу 150-годишњице рођења великог пјесника; и XII/1964 (327), који, поред 11 радова, 4 прилога, 3 приказа и 3 обавјештења, доноси и уводну ријеч Редакције, посвећену десетогодишњици обнове бродарства дуге пловидбе на црногорском приморју (1954–1964). Ту се, између осталог, каже: „Обнова поморства Боке Которске започета је 1954. године у овом граду под Ловћеном чије је прве становнике легендарна вила из пећине под Пестинградом упутила на море да 'на њему траже изворе живота', а у коме је почетком IX вијена Которска морнарица почела биљежити поморске подвиге својих синова у књигу части и славе“. Даље се каже да је овај древни град преко два миленија био „чувар свог чаробног Залива који га је преко мора и океана повезивао са културама осталих слободољубивих народа свијета“. И поред тога што су га „немилосрдно рушили потреси, палили и пљачкали разни нападачи, опседали Турци, харала куга, расељавали ратови и порбљавали разни освајачи“, Котор је одржао своју поморску традицију и

²⁰ „Уводна ријеч Редакције“, ГПМ Котор, X/1962, 5.

словенско обиљежје. У вјековној борби за опстанак на овом подручју израђен је смиони поморац и борац „за слободу, напредак и цивилизацију“. Стога, није чудо што су „наши поморци прије десет година снажно проговорили и свесрдно прионули да поморска обнова Црногорског приморја не остане последња“. Резултати тог залагања су наша поморска предузећа: Југословенска оцеоанска пловидба у Котору и Прекоокеанска пловидба у Бару, чији бродови данас плове по свим морима свијета, а што, поред поморске луке у Бару и Бродоградилшта у Бијелој, „представља највећи и најуспјелији привредни подухват овог краја у посљедњих 150 година“. ²¹

Даље слиједи **Годишњаци**: XIII/1965 (221) са 8 радова, 8 прилога, 3 приказа и 3 обавјештења; XIV/1966 (199) са 8 радова, 1 приказом и 3 обавјештења, и XV/1967 (238) са 12 радова, 3 приказа и 3 обавјештења. У обавјештењима овог посљедњег налазимо да је Скупштина СР Црне Горе додијелила Редакционом одбору **Годишњака** 13-јулску награду. Овим високим признањем Редакционом одбору, „који пуних петнаест година ради у саставу: Нико Луковић, Игњатије Злоковић и Миливој Милошевић, даје се признање не само члановима Редакционог одбора него и свим сарадницима Годишњака који су несребичним радом допринијели да Годишњак, као прва и једина поморска научна едиција у нашој Републици, заузме право мјесто и допринесе свој удио у развоју поморске свијести и поморске привреде Социјалистичке Југославије, а посебно Црне Горе“. ²²

Годишњак XVI/1968 (283) са 11 радова, 1 приказом, 3 обавјештења и 1 in memoriam, поред чланак у вези са 50-годишњицом устанка морнара у Боки Которској (1918–1968), Редакциони одбор у уводном излагању између осталог каже: „Овај дио наше обале преживио је у својој бурној историји низ дубоких потреса. Пролазили су вјекови, смјењивали су се завојевачи и тлачитељи, но једно је увијек остајало непромијењено у срцима његових становника – љубав према слободи и борба против тираније. Ту свијетлу искру нијесу могли угушити ни Сарацени у далеком средњем вијеку, ни турски гусари што су се својим галијама залијетали до под бедеме тврђава, ни Млечићи својим лукавим интригама и политичким комбинацијама. Пред њом су положили оружје непобједиве наполеонске војске. Горда аустроугарска монархија била је присиљена да потпише Кнезлашки мир са становницима овог краја, својим тадашњим поданицима – догађај без преседана у свјетској историји. И стога није чудно што је управо на овом тлу задан тој истој монархији ударац од кога се није могла опоравити“. А затим мало даље „... топовски плотуни са крстарице 'Аурора', који су најавили свијету зору социјалистичке ере,

21 „Уводна ријеч Редакције“, ГПМ Котор, XII/1964, 5.

22 Управа Поморског музеја у Котору, ГПМ – Котор, XV/1967, 229–230.

изазвали су у овом чудесно лијепом заливу надвишеном слободарским бреговима одјек, не толико велик по обиму колико по посљедицама које је изазвао. Устанак морнара на бродовима аустроугарске флоте био је угушен, али ни све репресалије реакционарних снага нису могле уништити у срцима људи успомену на први револуционарни покрет у нашим земљама, на његове учеснике – претече револуционара новог доба. Сјећање на њих испуњава нас поносом, јер њихов Устанак није био само обичан одјек Октобарске револуције, већ скромни допринос побједи социјалистичких идеја у свијету“.²³

Годишњан XVII/1969 (252), поред 11 радова, 4 приказа и 3 обавјештења (а у овој рубрици и 3 in memoriam), доноси чланак Риста Ковијанића **Которски бродоградитељи друге половине XVI вијена**, као наставак из серије на тему **Једрењаци которске луке XIV вијена**, односно од другог наставка од XV вијена, тачније од 1419. до 1470. године, коју је по подацима из Државног архива у Котору пратио у неколико бројева **Годишњана** (V, VI, VIII, IX, XII, XIII, XIV, XV). Из напомене видимо да Ковијанић у **Годишњану VII** није могао дати хронолошки наставак, јер се судско-нотарска књига XIV (1473–1477) налазила на рестаурацији изван Котора. Поред наведених, Ковијанић је у **Годишњану Поморског музеја** објавио и сљедеће радове: **О бродоградитељу Мишулићу (Годишњан IV)**, **Поморско језгро у которским легендама (Годишњан VII)**, **Преци адмирала Змајевића (Годишњан X)** и заједно са Ивом Стјепчевићем **О поморству Боне средином XV вијена (1436–1459)**, са поднасловима: **I Бродоградња**, **II Сувласништво бродова**, **III Поморска трговина**, **IV Помен о кријумчарењу, бродоломима и лучној напетанији**, **V Ратна галија которсна (Годишњан II)**, **Которсна галија у одбрани Модене и Јеролим Бизанти, јунак од Лепанта (Годишњан III)**. Будући да су настали изучавањем судско-нотарских књига которског Архива, ови Ковијанићеви радови представљају значајан допринос изучавању средњовјековног периода поморске историје Црне Горе. Њихово окупљање и објављивање на једном мјесту био би користан посао.

Даље слиједи **Годишњаци: XVIII/1970 (251)** који, поред 11 стручних радова, 2 прилога и 3 уобичајена обавјештења, на почасном мјесту доноси in memoriam, који је Игњатије Злоковић дао у спомен дон Ника Луковића, преминулог сарадника и члана Редакције **Годишњана**; **XIX/1971 (279)** са 10 стручних радова, 6 приказа, 3 обавјештења и 1 in memoriamом и **XX/1972 (342)** са 17 радова, 3 приказа и 3 обавјештења. Овај посљедњи изашао је на Дан морнарице и поморства 10. септембра 1972. године, када се прије 20 година појавио први број ове едиције. У вези са тим, у уводној ријечи Редакциони одбор каже: „И један и други – као и свих двадесет – скроман су допринос развоју поморског знања,

²³ Редакциони одбор, „Уводна ријеч“, ГПМ – Котор, XVI/1968, 9.

његовању поморске мисли и борби за активнију и свестранију јадранску оријентацију наших народа".²⁴ Исти број донио је чланак Јована Мартиновића, директора Поморског музеја, **Двадесетогодишњица рада Поморског музеја у Котору у новим условима** и чланак Игњатија Злоковића, одговорног уредника **Годишњана, Годишњан Поморског музеја у Котору 1952–1972**, у којима је приказан 20-годишњи рад Музеја и његовог **Годишњана**.

Годишњан XXI/1973 (218) донио је 10 радова, 3 приказа, 3 обавјештења и 2 in memoriam, а **XXII/1974** (280) – 13 радова, 3 приказа, 3 обавјештења и 1 in memoriam. **Годишњан XXIII/1975** (209), поред 11 радова, 4 приказа, 3 обавјештења и 2 in memoriam, донио је и уводник којим се обиљежава 20-годишњица Југословенске оцеанске пловидбе у Котору (1955–1975), а **XXIV/1976** (210), поред 11 чланака и расправа, 2 приказа и 3 обавјештења, својим уводником поздравио је свечано пуштање у саобраћај жељезничке пруге Београд–Бар. Набрајајући велика поморска предузећа ту се каже: „Ови велики подухвати крунисани су ове године једним гигантским дјелом од огромног привредног значаја. У саобраћај је пуштена Жељезничка пруга Београд–Бар. Тиме су остварени вјековни снови и жеље многих генерација. Саобраћајни слив ове пруге обухвата врло широко подручје југоисточне Југославије. Средњовјековни трговачки путеви који су се пробијали кроз рјечне клисуре и планинске кланце према мору и свијету – вјековима прекидани најездама и ратовима – замјењени су данас изванредним путевима који су резултати савремене науке и технике, којима су дорасли радни људи социјалистичне Југославије, достојни потомци јунака од Косова до Суџеске. Пруга Београд–Бар открива досад тешко проходне регионе са недирнутим природним богатствима и невиђеним природним љепотама. Упознаје нас са класичним насељима и споменицима наше богате културне баштине“.²⁵

Годишњан XXV/1977 (212) доноси 13 радова, 1 приказ и 3 обавјештења. Међу радовима су и чланци Јована Мартиновића – **Сребрни јубилеј Музеја 1952–1977**. и Игњатија Злоковића **Годишњан Поморског музеја у Котору (1952–1977)**, у којима је дат приказ рада Музеја и његовог **Годишњана** за посљедњих пет година, односно допуна онога што је речено у XX броју **Годишњана**. Овај јубиларни број је луксузније опремљен; и у њему **Годишњан** доноси редовни списак сарадника са научним звањима и функцијама. У уводнику, уз своје скромне прославе – 25-годишњицу рада Музеја и излажења његовог **Годишњана** (1952–1977) – Редакција биљежи јубилеје Јосипа Броза Тита – осамдесетпетогодишњицу живота (1892–1977) и четрдесетогодишњицу доласка на чело КПЈ (1937–1977).

²⁴ Редакциони одбор, „Уводна ријеч“, ГПМ – Котор, XX/1972, 7.

²⁵ Редакциони одбор, „Уводна ријеч“, ГПМ – Котор, XXIV/1976, 11.

Послије **Годишњака XXVI/1978 (202)** са 15 радова, 1 приказом и 3 обавјештења, због земљотреса и из финансијских разлога пришло се издавању двобројева. У уводнику двоброја **XXVII–XXVIII/1979–1980 (245)** – са 16 радова, 3 in memoriam и 3 уобичајена обавјештења – то се објашњава овако: „Дана 15. IV 1979. године затресла се земља и за дуже вријеме зауставила нормалан ток живота и дјелатности на Црногорском приморју. Ни овај Музеј са Редакцијом **Годишњака** није мимоишла ова тешка трагедија и повећани обим послова на спасавању блага наше културне баштине у послепотресном периоду . . . онемогућили су излажење редовите **XXVII** свеске **Годишњака**“. ²⁶ Двоброј **XXIX–XXX/1981–1982 (161)** са 9 чланакa и расправа, 3 приказа, 3 in memoriam и 3 обавјештења, у уводнику наводи да је број изашао 1982. године када се навршило „600 год. од оснивања града Херцег-Новога, 120 год. Славјанске читаонице у Доброти, 100 год. Другог бокелског устанка против Аустрије, 40 год. првих јединица Титове ратне морнарице у Подгори под заставом нове Југославије, 30 год. прве прославе Дана морнарице и поморства, новооснованог Музеја у Котору и излажења музејског **Годишњака**, 20 год. **Поморског зборника ЈАЗУ** и оснивања Друштва за проучавање и унапређење поморства Југославије“. ²⁷ **Годишњак XXXI–XXXII/1983–1984 (229)** у склопу 15 чланакa и расправа, 2 приказа, 4 in memoriam и 3 обавјештења, на почасном мјесту доноси чланак Војислава Бољевића–Вулековића **Шездесет година културно-просвјетног и научног рада професора Игњатија Злоковића**, којим је **Годишњак** обиљежио животни пут и дјело свог дугогодишњег одговорног уредника и директора Поморског музеја Црне Горе у Котору.

Недавно је изашао из штампе двоброј **XXXIII–XXXIV/1985–1986**. На 193 странице донио је 10 чланакa и расправа, 1 краћи прилог, 3 приказа и 3 обавјештења. Од овог броја **Годишњак** има новог одговорног уредника – Милана Беговића и нови Редакциони одбор: Милан Беговић, Јован Мартиновић, Милош Милошевић, Весна Вичевић, Рајко Вујичић и Антун Томић. У уводнику се каже: „Радници Поморског музеја Црне Горе у Котору и Редакција **Годишњака Поморског музеја**“, у жељи да се садржај овог часописа што више осавремени и да на његовим страницама нађу мјеста не само написи из поморске и културне историје Црне Горе и Црногорског приморја већ и материјали везани за гигантски подухват обнове овог подручја, тешко разореног земљотресом од 15. априла 1979. године, одлучили су да прошире хоризонт интересовања и да својим читаоцима пруже увид у низ изузетно сложених и одговорних дјелатности мултидисциплинарног карактера које омогућују да се дође до коначног циља – обнове и ревитализације оштећених споменика културе у

²⁶ ГПМ – Котор, XXVII–XXVIII/1979–1980, 8.

²⁷ ГПМ – Котор, XXIX–XXX/1981–1982, 7.

природном и културноисторијском подручју Котора, уписаног у листу свјетске баштине УНЕСКО".²⁸ С тим у вези, као суиздавачи **Годишњана Поморског музеја** од овог броја појављују се Историјски архив и Општински завод за заштиту споменика културе из Котора.

У 34 броја сврстана у 30 свезака (последња четири су двобројеви) на 7.344 стране, не рачунајући уводна излагања Редакционог одбора и обавјештења о раду Поморског музеја, **Годишњак** је донио: 456 чланака и краћих прилога, 55 приказа и 23 in memoriam, у чијој је изради учествовало 107 сарадника не само из Црне Горе и Југославије већ и из иностранства (СССР). Због те бројности нијесу појединачно наведени радови штампани у **Годишњану**, јер би толико наслова преоптеретило овај рад, тим прије што је библиографија овог часописа објављена у **Годишњану XII**, за бројеве I–XI (Т. Радуловић) и **Годишњану XXIV**, за бројеве XII–XXIII (А. Томић).

Највећи број радова **Годишњак** је објавио из области поморства црногорског приморја, посебно из Боке Которске. Третирао је следеће теме: „Бокелску морнарицу“ као братовштину бокелских помораца; бродоградњу и типове бокелских једрењана; поморство појединих бокелских насеља; везе са млетачким и осталим италијанским тржиштима и трговину са њима; везе бокелских градова са градовима и тржиштима на источној обали Јадрана; културно-историјско наслеђе Боке стечено преко поморства; улцињско гусарство на Јадрану и Средоземљу; поморско школство; поморску археологију; поморско право и др. Поред ових, заступљене су и теме из политичке историје – устанак морнара у Боки Которској (1918) и годишњице значајнијих догађаја и људи – те теме из помоћних историјских наука: генеалогije, хералдике, историјске географије и нумизматике; као и радови из књижевности и умјетности, етнологије, геологије, археологије, астрономије, метеорологије, архитектуре и градителства, лингвистике, туризма и др. Краћи прилози доносе податке о подвизима бокелских једрењана и животу њихових посада, те биографије многих познатих помораца, што су драгоцени прилози за поморску историју.

Годишњан Поморског музеја у Котору је прва и једина црногорска научна поморска периодична публикација. Тридесет његових књига (34 броја) представља драгоцену грађу за изучавање поморске историје црногорског приморја. Једном ријечју, онако како се без **Записа**, односно **Историјских записа**, не би могло замислити проучавање и писање црногорске историје, тако се без **Годишњана Поморског музеја** не може изучавати поморска прошлост Црне Горе.

28 ГПМ – Котор, XXXIII–XXXIV/1985–1986, 7.

– Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе –

Када се почетном 50-их година покретао **Годишњак Поморског музеја**, страховало се да ли ће Котор моћи да издаје једну такву периодичну публикацију. Ускоро се показало да страховању није било мјеста. Већ 1965. године Завод за биологију мора у Котору почео је да издаје свој часопис **Студија марина**, у коме се објављују радови од ширег научног значаја из области биологије мора и океанографије. Излази углавном једанпут годишње. Уређује га др Јован Стјепчевић. Помињемо га само као которску научну периодичну публикацију, иначе његова тематика није од интереса за овај ред.

Седамдесетих година у Котору су покренуте још двије научне публикације: **Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе** и **Зборник Више поморске школе**, од бр. 7–8/1981–1982, **Зборник Факултета за поморство**.

Которска секција историчара као подружница Друштва историчара Црне Горе основана је 1948. године. Од тада непрестано ради и постиже запажене резултате. Сматра се најактивнијом не само у Црној Гори већ и Југославији. Поводом 20-годишњице рада Секције Зоран Лакић, ондашњи предсједник Друштва историчара Црне Горе, између осталог рекао је сљедеће: „Једном ријечју, Секција је израсла у значајан друштвени чинилац у животу града Котора и Боке Которске, у ширем смислу ријечи. Није претјерано рећи да је било мало, сасвим мало друштвених договора на тему образовања, културе, науке, па и шире – из области тзв. друштвених дјелатности, који су организовани без учешћа или без консултовања мишљења Секције историчара из Котора. Стога је и разумљиво да су управо у њој предавана и примана и значајна међународна научна признања и одликовања, која по својим димензијама превазилазе републичке па и државне оквире“.²⁹

Поред научноистраживачког рада, Секција се бринула о споменицима културе, њиховој регистрацији и интервенцији у случају рушења и уништавања, као и постављању спомен-плоча; редовно је пратила и на радним сједницама расправљала о наставној проблематици; припремала је прославе и изложбе; учествовала је у раду Народног универзитета, а преко „вечери историјских тема“ самостално је иступала пред јавност Котора и неких других мјеста у Боки Которској. Али њен најзначајнији рад одвијао се на радним састанцима, на којима се расправљало о многим важним научним питањима и проблемима, као и темама значајним за живот града Котора.

Секција историчара у Котору од 70-их година бави се и издавачком дјелатношћу. Поводом 20-годишњице рада издала је Споменицу Ко-

²⁹ Зоран Лакић, „Предговор Споменице“, Которска секција Друштва историчара Црне Горе 1948–1968, Котор, 1970, 7.

торсна секција Друштва историчара Црне Горе 1948–1968. Ова књига, (формата 20x14) са 234 стране текста, изашла је из штампе 1970. године. Редакциони одбор и одговорни уредник старали су се да ова едиција оправда своје постојање, у чему су у потпуности успјели, јер би без ње много тога из рада которских историчара остало непознато.

Поред предговора Зорана Лакића, ондашњег предсједника Друштва, Споменица има три поглавља: I поглавље, чланак Игњатија Злоковића и Војислава Бољевића–Вулековића **Два деценија рада Которске секције историчара**, на 81 страници текста говори о раду Секције; II поглавље доноси пет интересантних радова: Јована Мартиновића **Урбанистички развитак града Котора**; Риста Ковијанића **Књижевност Котора**, гдје је дат кратак преглед књижевности од X в. до 1918. године; Славка Мијушковића **Братовштина которских помораца као депозитар норми обичајног права**; Милоша Милошевића **Најстарији сачувани мелографски запис народне пјесме у Бони Которској и питање пјевања бугаршлица у Перасту** и Војислава Бољевића–Вулековића **Споменици, улице и тргови града Котора**, гдје је дат предлог за називе которских улица и тргова, са образложењем за име сваке историјске личности; III поглавље посвећено је дон Нику Луковићу и Петру Шеровићу, еминентним члановима Секције, а поводом њихових 80-годишњица. Поред Ковијанићевог чланка о животу и раду Нике Луковића, ту су и посвећене му пјесме: **Прчањ** (Р. Ковијанића) и **Которски цибориј** (М. Милошевића) и библиографија радова (Иг. Злоковић и Т. Радуловић). О животу и раду Петра Шеровића писао је Иг. Злоковић. И њему су посвећене двије пјесме: **Бијела** и **Савина** (М. Злоковића и Р. Ковијанића) и библиографија радова (М. Злоковић).

Добар пријем Споменице утицао је на которске историчаре да наставе са радом на издавању свог часописа. Духовних снага је било, али се тешко долазило до финансијских средстава. Па, ипак, морално подржани од управе Друштва историчара Црне Горе, которски историчари издали су свој **Зборник**, у чијем се предговору каже: „Секција, уз своју 25-годишњицу, издаје нову едицију – **Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе** бр. 1. Ова нова едиција издаваће се повремено, зависно од финансијских могућности Секције“.

Зборник 1 дат је у штампу децембра 1973, када је Секција которских историчара сумирала резултате свог двадесетпетогодишњег плодносног рада, али, због оптерећености штампарије, свјетлост дана угледао је тек почетком 1975. године. Редакциони одбор: Игњатије Злоковић, Ристо Ковијанић, др Славко Мијушковић, др Милош Милошевић и Војислав Бољевић–Вулековић, овај посљедњи је уједно и одговорни уредник, успјешно је уређивао сва три до сада изашла броја **Зборника**. Насловну страну са графиком у браон тону, која представља стари Котор са тврђавом, технички је ријешио Винко Срдоц.

Поред устаљених рубрика (I – чланци, II – прилози, III – литерарни прилози, IV – библиографије, V – прикази и извјештаји), сва три броја донијела су специјалне додатке, штампане у зборницима, али и издвојене у посебне публикације – сепарате. Из **Зборника 1 (1973)** посебно је издвојена монографија о которској гимназији – **Гимназија „Стефан Митров Љубиша“ у Котору 1865–1965** (1.000 примјерака); из **Зборника 2 (1980)** – **Споменица дон Ника Луковића**, познатог културног радника Боке Которске (1.000 примјерака); из **Зборника 3 (1985)** – **Споменица Матије Змајевића**, прослављеног адмирала Петра Великог на Балтику (500 примјерака).

Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе бр. 1 је књига стандардног формата (24x17), обима 16,5 табана са 259 нумерисаних страница. Садржај чине 6 чланана, 9 краћих прилога, 5 литерарних прилога, 1 библиографија, 1 приказ и извјештај о раду Секције од јануара 1971. до краја 1973. године.

Међу чланцима на првом мјесту је обиман рад (117 страница) Војислава Бољевића–Вулековића – **Гимназија „Стефан Митров Љубиша“ 1865–1965**, који је, како је речено, објављен и као посебна књига. Значај и карактер Которске гимназије, која је са дубровачном и задарском најстарија средња школа у нашој земљи, види се из ауторовог закључка, гдје се између осталог каже: „Стотину генерација својих ученика она је васпитала да су југословенски народи били једно у својој прошлости, да су једно у садашњости, и да ће остати једно у будућности. Под тим критеријумима Которска гимназија није само васпитно-образовна установа града Котора. Она припада цијелој Боки, цијелој Црној Гори и још више од тога. Она је од свог постанка па све до данас имала карактер општенородне и општејугословенске просвјетне установе“.³⁰ Даље слиједе чланци: Риста Ковијанића **Обућари Котора у доба самосталности (1391–1420)**; др Славна Мијушковића **Здравствено-превентивне мјере предузимане у Боки поводом појаве куге у Скопљу 1740. године**; Милорада Радусиновића **Затегнутости на црногорској граници према Боки Которској у вријеме анексионе кризе (1908–1909)**; др Зорана Лакића **Отварање и рад школа на ослобођеној територији шк. 1944/45. године**; Антона Матковића **Моје успомене из музичког живота града Котора**, уз напомену Редакције да се рад објављује уз 130-годишњицу грађанске музике, трудећи се да се што више сачува изворно излагање овог 80-годишњег ентузијасте на пољу музичке културе Котора.

У краћим прилозима Игњатије Злоковић доноси 2 написа о нашим познатим историчарима **Васиљу Поповићу (1887–1941)** и његовој

³⁰ Војислав Бољевић–Вулековић, „Гимназија 'Стефан Митров Љубиша' у Котору 1865–1965“, Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе, 1, Котор 1973, 117.

кћерки **Мирјани Поповић (1920–1959)**, који су, послије трагичне смрти, сахрањени на которском гробљу; Јован Вукчевић доноси своја **Сјећања на посљедње дане Васиља Поповића**. Прилози Ратка Пасарића–Дубровчанина **Успомена на дон Нина Луновића** и Максима Злоковића **Душан Ј. Сенуловић, новинар и књижевник**, посвећени су двојици познатих културних радника Боке Которске. Даље слиједе два прилога Игњатија Злоковића **Мато Ђурановић (1895–1973)** и **Сјећања на Ђура Суботића** и два прилога Војислава Бољевића–Вулековића **Марко Бошковић (1900–1972)** и **Успомена на Јована Ђоновића**, историчаре и чланове Которске секције.

Под рубриком III – литерарни прилози објављено је неколико пјесама: **Древни град В. Б. Висовског** је у ствари пјесма о Котору – пет сонета посвећених Игњатију Злоковићу уз 50-годишњицу просвјетног и научног рада; **Бијела на мору Р. К. Морачанина** – три сонета такође посвећена Иг. Злоковићу уз исти јубилеј. Даље слиједе пјесме: **Бокелсна рапсодија** Максима Злоковића, **Бокешки чемпреси** (8 одломака: Трајање, Бдјење, Мит, Јарбоље, Плима, Шијун, Олуја, Живот) Јелисавете Суботић и **Пруга Београд–Бар** Душана Мустура.

У IV рубрици је **Библиографија радова Игњатија Злоковића**, коју је поводом 50-годишњице његовог просвјетног и научног рада сакупио и израдио Томо Радуловић.

У V рубрици Игњатије Злоковић дао је приказ књиге др Косте Милутиновића **Војводина и Далмација** (Нови Сад, 1973), а Весна Вичевић **Извјештај о раду Которске секције историчара** од јануара 1971. до краја 1973. године.

На **Зборник 2** из финансијских разлога чекало се до 1980. године. С обзиром на катастрофални земљотрес из 1979, **Зборник 2** на првом мјесту доноси историјско-литерарни текст Риста Ковијанића **Котору старом граду – тешком рањенику**, у којем аутор у поетском духу јадикује „за стародревним и старославним градом“ који земља „замало не стресе са себе“ и „море не прогута“, али и наду да ће „моћни видари“ извидати ране и да ће Котор отворити „своју капију“ и „своја њедра“ и примити нас у њих, јер „наше су жеље неодољиве, наша нада неугасива, вјера несаломива“. ³¹ Поред овог, ту су још два чланка: Војислава Бољевића–Вулековића **Сава Богданов Пламенац црногорски дипломата епохе Петра I**, којим аутор на 42 стране текста расвјетљава ову по много чему врло интересантну и снажну личност, и Славка Мијушковића **Из кореспонденције дубровачких и которских здравствених власти**.

У II рубрици објављена су три прилога: Весне Вичевић **Једна пресуда Суда добрих људи из 1798. године**; В. Бољевића–Вулековића **Борба у Бољевићима и Лимљанима 1942. године** и Иг. Злоковића **Капетан Томо Радуловић** (поводом 80-годишњице).

³¹ Ристо Ковијанић, „Котору старом граду – тешком рањенику“, Зборник КС ДИЦГ, 2/1980, 7–13.

Међу литерарним прилозима **Зборник 2** доноси седам пјесама: Р. К. Морачанина **Арату из Солеје**, посвећену професору астрономске навигације кап. Милошу Липовцу уз 85-годишњицу живота и 65-годишњицу поморског и просвјетно-културног рада, **Под јабланом которсне риве**, **Которсна јесења ниша** и **Јадрански вали**; Милоша Милошевића **Отпори**, поводом рестаурације „Добротске Богородице“ Г. Белинија; Јелисавете Суботић **Раде Томов на нонану у Прчању** из четири дијела: (Драга, Велика кола, Пушка шаралија, Секстант) и В. Б. Висовског **Славни Град**, пет сонета посвећених 500-годишњици Цетиња.

У овом броју **Зборника** објављена је **Библиографија радова и био-библиографија професора Риста Ковијанића**, коју је уз 85-годишњицу његовог живота израдио Војислав Бољевић–Вулековић. Поред биографских података о Ковијанићевом животу и раду, библиографија садржи 311 библиографских и 115 био-библиографских јединица.

Ту су још два приказа и два извјештаја. Књигу Ива Перића, **Далматински сабор 1861–1912 (1918) (Задар, 1978)** приказао је Игњатије Злоковић, а Ивана Божића **Немирно поморје XV века** (Београд, СКЗ, 1979) Максим Злоковић. **Јубилеј Историјског архива у Котору (1949–1979)** приказао је В. Бољевић–Вулековић, а **Извјештај о раду Которске секције историчара (1974–1980)** Весна Вичевић.

Зборник 2 донио је у свом саставу **Споменицу дон Нина Луковића**, а доштампаних 1.000 примјерака повезано је у посебну књигу. Уредили су је Игњатије Злоковић и Војислав Бољевић–Вулековић. Насловну страну израдила је Татјана Вулековић.

Док Нико Луковић, заједно са још неколико историчара ентузијаста, био је један од оснивача Секције историчара у Котору. Своју оданост овом удружењу он је једном приликом изразио ријечима: „Остаћу одан нашем Друштву до посљедњег даха свога живота и долазићу на све сједнице Секције док се могнем кретати“.³² И заиста, Луковић је ово своје обећање одржао, јер је био редован и активан на свим сједницама. А Секција се њему одужила **Споменицом**, коју је припремила и издала уз десетогодишњицу његове смрти 1980. године. А имала је и коме, јер је дон Нико Луковић – по ријечима Иг. Злоковића – био „знаменити културни трудбеник и стваралац, мајстор писане ријечи, научни радник, бесједник, хуманист и родољуб. Његово свеукупно културно дјело задивљује савременике. Биће задивљени и нараштаји који долазе. Зато ће успомена на дон Нина Луковића живјети трајно“.³³

Секција историчара у Котору помно је припремала **Споменицу дон Нина Луковића**. Њени уредници старали су се да **Споменица** не

³² Војислав Бољевић–Вулековић, „Дон Нико Луковић и Секција историчара у Котору“, **Зборник КС ДИЦГ**, 2/1980, 181.

³³ Игњатије Злоковић, „Дон Нико Луковић“, **Зборник КС ДИЦГ**, 2/1980, 141.

буде само још једно сјећање уз 10-годишњицу његове смрти, већ трајни документ који треба да послужи млађим генерацијама у даљем проучавању ове по много чему знамените личности. А то ће бити могуће – констатовано је тада – када буде сређена његова богата културно-научна заоставштина.

Споменица се састоји из три дијела: I – чланци, које су уредници планирали и одредили сараднике; II – краће изјаве (сјећања) дон Никових пријатеља, познаника и поштовалаца из редова научних, просвјетно-културних и друштвено-политичких радника, као и стваралаца на пољу умјетности из разних крајева Југославије; III – библиографија радова дон Ника Луковића.

У првом дијелу и на првом мјесту је прилог Игњатија Злоковића **Дон Нико Луковић**, чланак који има за мото Његошеве стихове:

„Благо теби довијeka, старче,
дивно ли ћеш нешто дочекати“.

Даље слиједи прилози: Максима Злоковића **Дон Нико Луковић као културни и научни радник**; Мата Петровића **Дон Нико Луковић као друштвено-политички радник**; Грације Брајковића **Свећенички лик дон Ника Луковића**; Милоша Милошевића **Дон Нико и умјетност**; Риста Ковијанића **Дон Нико Луковић као говорник**; Војислава Бољевића–Вулековића **Дон Нико Луковић и Сенција историчара у Котору**; Ратка Пасарића–Дубровчанина **Дон Нико и Бока**; Милана Беговића **Посмртне почести дон Нику Луковићу**.

У другом дијелу **Споменице** своја сјећања на дон Ника Луковића дали су сљедећи аутори: Доброслав Ђулафић **Личност достојна дивљења**; Цвито Фисковић **Сусрет у Прчању**; Страхинја К. Костић **Дон Нико Луковић**; Ђоко Д. Пејовић **Сјећања на дон Ника Луковића**; Душан Поповић **Нена сјећања на дон Ника Луковића**; Славко Мијусковић **Сарадник културних институција**; Војислав Станић **Моје познанство са дон Ником Луковићем**; Владислав Брајковић **Посмртно слово**; Небојша Митрић **Фрагменти**, писани поетским стилем, а састоје се из седам циклуса: 1950. У лето, 1961. Дон Нико Луковић, На клупи, Соба једноставна, 1963. Тих година, 1966. Велики јубилеј, 1968. Јесен; Р. Пасарић–Дубровчанин **Градид по дно Врмца**, пјесма посвећена дон Нику Луковићу, „који је живи дио историје Прчања“, и Максима Злоковића **Госпа од Шкрпјела**, пјесма у спомен дон Нику Луковићу.

У трећем дијелу **Споменице** је **Библиографија радова дон Ника Луковића**, коју је израдио Максим Злоковић. Библиографија броји 159 библиографских јединица, међу којима је 14 самосталних издања.

Зборник Которске сенције Друштва историчара Црне Горе бр. 3 штампан је 1985. године. Поред редовних рубрика он је у свом додатку донио **Споменицу Матије Змајевића, истаннутог адмирала у флоти Петра Великог на Балтину**.

У редовним рубрикама **Зборник 3** је донио: 1 чланак, 4 прилога, 23 литерарна прилога, 1 био-библиографију, 1 приказ и 2 извјештаја.

Чланак Војислава Бољевића–Вулековића **Трагом кнеза (деспота) Стефана Штиљановића**, са новим подацима, бацио је више свјетла, у првом реду биографског карактера, на ову знамениту и популарну личност наше историје.

У овом броју **Зборника** објављени су прилози: Јелисавете Суботић **Лазар Томановић и похара Доброте у Његошево вријеме (1848)**; В. Бољевића–Вулековића **Жена и њено право на развод брака у старој Црној Гори**; Весне Вичевић **Једна пресуда Суда добрих људи** и Косте Милутиновића **Шест деценија рада Игњатија Злоковића**.

Међу литерарним прилозима **Зборник 3** доноси 21 пјесму и 2 прозна прилога. То су пјесме Р. К. Морачанина: **Бона** (4 сонета), **Баошићка** – прича о љубави француског романописца Пјера Лотија и младе чобанице Паскале Ивановић (12 сонета), **Конављанка**, **Прољеће на Рибници** (сонет), **Чемња за завичајем**, **К сунцу** и **Моја поезија** (сонет); Милоша Милошевића: **Метаморфозе 1979**, **Историја**, **Бонелсна морнарица**, посвећена адмиралу Владу Брајковићу, **Прогнаник** и **Рефул**; В. Б. Висовског – 7 сонета из збирке **Знаменити Црногорци: Ловћену**, **Забрављени витез**, **Легенда о чевском долу**, **Вук Мићуновић**, **Сан Вуна Мандушића**, **Нинац од Ровина**, **Војвода Илија Пламенац**; Максима Злоковића 2 пјесме: **Херцегновска јесен**, посвећена Душану Костићу, и **Херцегновска луна**, посвећена Владимиру Бргуљану; те два прозна прилога истог писца: **Град распјеваног цвијећа** и **Херцегновске легенде**, посвећене „Твртковом граду у предвечерје шестстогодишњице“, гдје спадају – **Херцегновски војвода Лазар**, **Савин извор**, **Сушћепан**, **Крница**, **Јок-мегдан** и **Немила**.

У рубрици IV – библиографија – Весна Вичевић израдила је **Био-библиографију проф. Војислава Бољевића–Вулековића**, која се састоји од краће биографије, 87 библиографских и 27 био-библиографских јединица.

Ту је још приказ публикације **„Бона“ – Зборник радова из науке, културе и умјетности, бр. 15–16, Херцег-Нови, 1984** од Игњатија Злоковића и два извјештаја – **Отворен Поморски музеј Црне Горе у Котору**, прилог Милана Беговића, и **Извјештај о раду Которске секције (1980–1984)** Снежане Пејовић.

Зборник 3 – како је речено – донио је **Споменицу Матије Змајевића**, а у тиражу од 500 примјерака издвојена је као посебан отисак – књига чију је насловну страну са грбом ове знамените породице израдила Татјана Вулековић.

Материјал за **Споменицу** прослављеног адмирала флоте Петра Великог на Балтику настао је на научном скупу **Историјски значај адмирала Матије Змајевића поводом тристоте годишњице од његовог**

рођења, одржаном у Перасту, 24. априла 1981. године. Скуп су организовали: Институт за поморство и туризам у Котору, Музеј града Пераста, Друштво за проучавање и унапређење поморства Југославије за Црну Гору и Которска секција историчара. Поред реферата о Матији Змајевићу организатори су омогућили приступ рефератима посвећеним и другим личностима из ове знамените перашке породице, поријеклом са Његуша, за коју је дон Нико Луковић рекао, мислећи на Андрију, Вицна и Матију, да су „сјајан трolist“ и да је ријеткост „да један дом истовремено роди три толике величине, а довољно би било да један вијек изнесе једно“.³⁴ Од десет на симпозијуму одржаних реферата у **Споменици** је штампано осам, један у изводима, јер је објављен на другом мјесту, док један референт није доставио свој реферат – **Писмене везе Матије Змајевића са родним крајем**.

Поред **Уводне ријечи** Борислава Ивошевића, **Споменица** доноси сљедеће радове: Анта Мариновића **Кратки приказ историје Боне Которске до Матије Змајевића и у његово доба**; Грације Брајковића **Адмирал Матија Змајевић и његово доба**; Предрага Ковачевића **Матија Змајевић – руски адмирал**; Маргарете Матовић **Неки шведски извори о учешћу Матије Змајевића у поморском рату између Шведске и Русије**; Винка Форетића **Змајевићи и Дубровник**; Војислава Бољевића–Вулековића **Андрија Змајевић и његов Црвени љетопис**; Александра Лалошевића **Неки подаци из перашког и которског архива о перашком градском напетану Крсту Змајевићу (1640–1698)** и Јосипа Лиетића **Бонељски и дубровачки морнари на једрењацима републике дубровачке** (у цјелости штампан у часопису **Наше Море**, Дубровник, XXVII/1981, а овдје само они дјелови који се односе на Јосипа Змајевића).

Которска секција историчара, из финансијских разлога, није у могућности да редовније издаје свој **Зборник**. За 40-годишњицу свога рада, која пада у 1988. години, припремила је **Зборник** бр. 4, који поред редовних рубрика треба да донесе споменицу **Сто година црногорског бродарства**, материјал са научног скупа одржаног у Бару 22. и 23. септембра 1985. године. Све припреме су обављене, материјал је сакупљен, али су у питању финансијска средства за његово објављивање.

Рад Которске секције Друштва историчара Црне Горе, у првом реду њена издавачка дјелатност – њени зборници и споменице, у којима је на 915 страница текста објављено 118 написа од 38 аутора – остаће трајно забиљежен у аналима науке и културе не само Котора већ и шире. Јер, неоспорно је, она се својим радом афирмисала као најбоља подружница Друштва историчара Црне Горе, а неће се претјерати ако се каже да ни у Југославији ни једна подружница историчара нема толики дјелокруг колики има Которска секција историчара.

³⁴ Нико Луковић, „Бона Которска“, Цетиње 1951, 106.

– Зборник Више поморске школе, односно Факултета за поморство –

Законом о Вишој поморској школи у Црној Гори, 1959. године основана је Виша поморска школа у Котору. Почела је рад 19. новембра са два одсјека – наутичким и бродомашинским. Наредне шк. 1960/61. добила је поморско-економски, а пет година касније, шк. 1965/66, радио-телеграфски и туристички одсјек. Двадесет двије године касније, Одлуком Скупштине републичке самоуправне интересне заједнице усмјереног образовања у Титограду, 17. јула 1981. године, основан је Факултет за поморство у Котору. Факултет је верификован од Републичког секретаријата за образовање, културу и науку у Титограду, Рјешењем бр. 03–1533, од 3. септембра 1982. године. Референдумом од 25. јуна 1982. Виша поморска школа и Факултет за поморство интегрисали су се у јединствену радну организацију – Факултет за поморство у Котору. Тиме је престала да ради Виша поморска школа. Оснивање Више поморске школе, односно Факултета за поморство – по ријечима Миленка Пасиновића – „представља прекретницу у развоју поморског школства, његову логичну надоградњу као израз захтјева техничко-технолошког развоја поморства, посебно поморског бродарства . . . Достигнути степен развоја поморског бродарства, високо учешће СР Црне Горе у националној флоти, укупан развој поморске и туристичке привреде Републике, развој поморске туристичке научне мисли, везују се за постојање ове школе, сада факултета“. 35

У 1973. години Наставно научно вијеће Више поморске школе у Котору донијело је одлуку о издавању **Зборника** школе. Од 1974, нада се појавио први број, то је орган Више поморске школе, а од двоброја 7–8/1981–1982, Факултета за поморство. Одговорни уредник до 1980. године био је Илија Масловар, а од тада главни и одговорни уредник је Анте Мариновић. Редакциони одбор се мијењао и допуњавао; у бр. 1 били су: Илија Масловар, Борислав Ивошевић, Анте Мариновић, Игњатије Злоковић, Томо Радуловић и Александар Лалошевић; за бр. 2 и двобројеве 3–4 и 5–6 умјесто Злоковића, Радуловића, и Лалошевића у Редакцију су ушли Томислав Бијелић и Цвета Цветић. Од двоброја 7–8/1981–1982, нада је Зборник постао орган Факултета за поморство, поред Мариновића, главног и одговорног уредника, у Редакцијом одбору били су: Томислав Бијелић, Цвета Цветић, Грацијела Чулић, Борислав Ивошевић, Игњо Милановић и Рајко Вујичић; за двоброј 9–10 умјесто Бијелића, Ивошевића и Цветићеве изабрани су: Миленко Пасиновић, Драго Шеровић, Стеван Никић и Милутин Лалић, а за двоброј 11–12/1985–1986, умјесто Пасиновића изабрана је Мирјана Тодоровић.

35 Миленко Пасиновић, „Уводна ријеч“, Зборник Факултета за поморство у Котору, бр. 9–10/1983–1984, 9.

Зборник Више Поморске школе у Котору, бр. 1/1974, посвећен је развоју поморског школства. У њему је објављен материјал са симпозијума **Развој поморског школства на источној обали Јадрана** посвећеног 275-годишњици поморског педагога кап. Мирка Мартиновића, који је 1698. године у својој школи у Перасту учио поморским вјештинама руске питомце цара Петра Великог. Симпозијум је одржан у Котору, 10. септембра 1973. године. У присуству 105 учесника, одржано је 19 реферата, штампаних у овом **Зборнику**.³⁶

Зборник 1/1974. на 281 страници текста доноси – како је речено – 19 реферата, које због важности наводимо; јер се без њих не би могло проучавати наше поморско школство; то су: Александра Лалошевића **Живот и дјело поморског педагога Марка Мартиновића**; Предрага Ковачевића **Дневник Петра Андрејевича Толстоја у вези са школовањем руских питомаца у Перасту 1698. године**; Винка Форетића **Практично школовање руског бољара Петра Толстоја у поморској вјештини 1697. и 1698. године на бродовима Ивана Лазаревића и Ивана Крстеља**; Грације Брајковића **Прилози питањима поморског школства у Перасту**; Војислава Бољевића–Вулековића **Развој поморског школства на црногорском приморју**; Ника Никетића **Историјски развој Поморске школе „Кап. Марко Мартиновић“ – Котор**; Велимира Радовића **Прилог о Српској закладној поморској школи у Србији у Херцег-Новом (1858–1914)**; Анта Маринковића **О поморском школству Дубровачке Републике**; Јосипа Луетића **Бродски писари, бродски писари који уче науку и надети на једрењацима Дубровачке Републике од 1790. до пропасти Републике**; Ива Хекмана **Кратак повјесни преглед развитна таблица деклинација Сунца, с нарочитим освртом на недавно пронађене „Задарске астрономске таблице“ из XIII стољећа**; Милоша Липовца **Живот и рад Јураја Царића**; Божидача Кокотовића **Развој војно-поморског школства у току НОБ и после II свјетског рата**; Стипа Лакоша **Школски бродови**; Антона Ботрића **Хисторијски преглед стручних учбеника за поморске школе на источној обали Јадрана**; Миливоја Милошевића **Поморсна терминологија**; Ернеста Коприве **Искуства у вези са дописним школовањем у поморству**; Петра Вуксановића **Медицинско образовање поморских официра**; Анта Турине **Факултетско образовање поморских стручњана с посебним освртом на улогу Ријене у таквом образовању**; Предрага Станковића **Инжењер за лучки транспорт – нови стручни профил и усмјерење у нашем поморском школству**. Ту је још прилог (дискусија) Милоша Милошевића о архивским подацима о Марку Мартиновићу и списак учесника симпозијума.

³⁶ Илија Масловар, „Увод“, Зборник ВПШ, бр. 1/1973, 11.

Зборник 2/1975 (274 странице) доноси 20 прилога: Илије Масловара **Јединствени поморски универзитет у свијету**; Предрага Ковачевића **Запажања руског поморског капетана В. Б. Броневског, његова посјета Дубровнику, Боки и Паштровићима (1806–1807)**; Марије Црнић **Једно регрутовање морнара у херцегновском крају 1809. године**; Анта Мариновића **Допринос Дубровника свјетском универзалном Поморском праву**; Борислава Ивошевића **Брисовна (concelling) клаузула**; Петра Брајковића **Кратки осврт на једно становиште Врховног суда СРЦГ**; од истог аутора је и прилог **Суђење по правичности (Ex aequo et bono)**; Максима Злоковића **Прилог историји развоја туризма у херцегновском крају до 1941. године**; Лазара Шољаге **Туристичко планирање**; Јована Накићеновића **Школовање поморских радиотелеграфиста за потребе наше трговачке флоте**; Илије Масловара **Величина и структура свјетске трговачке флоте**; Јована Накићеновића **Јубилеј Југооцеаније**; Радислава Гајовића **Улога и значај спољне трговине у репродукцији земље са становишта марксистичке теорије репродукције**; Милоша Липовца **Коришћење меридијанске и циркумеридијанске висине за рачун географске ширине, некад и данас**; Виљема Јерича **Компаративна анализа бродских гониометара**; Душана Станића **Приближно изучавање површина**; Стевана Шарановића **О неким диференцијалним једначинама II-ог реда које се рјешавају помоћу квадратура и Примјена инфинитезималног рачуна на један примјер из навигације**; Игњатија Злоковића **Проф. Милош Липовац и Војислава Бољевића–Вулековића Проф. Франо Стојанов. Ту су још три приказа: Мата Брајковића Осврт на књигу „Одговорност поморског бродара“ др Борислава Ивошевића (Београд, 1974); Шпира Рачете Тома Матрушно: На свим меридијанима и Годишњак XXIII Поморског музеја у Котору, те два извјештаја, односно списа: Списак дипломираних студената од 1961–1975. и Списак наставног особља Више поморске школе у Котору од оснивања до краја 1975. године.**

Двоброј **Зборника 3–4/1976–1977** (315) донио је 25 научних и стручних прилога и списак дипломираних студената у 1976. и 1977. години. Ту су прилози: Илије Масловара **Историјски и савремени развој поморског школства**; Илије Митића **О међународном положају Дубровачке Републике – наше најзначајније афирмације на Медитерану**; Војислава Бољевића–Вулековића **Прилози историји ослобођења Црногорског приморја гдје је, поводом 100-годишњице, између осталог, објављено и 8 писама књаза Николе војводи Илији Пламенцу**; Предрага Ковачевића **Запажање руског поморског капетана В. Б. Броневског, гдје је, као наставак из прошлог броја, дат историјски и етнографски опис Црне Горе са почетка XVIII в. (1806/07)**; Петра Брајковића **Карактеристичне разлике у начелима одговорности за пре-**

воз робе у појединим гранама транспорта; Антона Ботрића **Сигурност пловидбе – Међународне конвенције о заштити људског живота на мору**; Ива Шишевића **Наутичка расправа анонимног аутора**; Игња Милиновића **Lech системи**; Мирјане Тодоровић **Стање и перспектива развоја наутичког туризма у Боки Которској**; Ратка Вукчевића **Основни правци привредног развоја Црне Горе и мјесто туризма**; Лазара Шољаге **Модел организације маркетинга у организацијама удруженог рада туристичког угоститељства**; Анта Мариновића **Теоретсна разматрања о туристичкој ренти**; Владимира Жуњића **Клима Котора**; Томислава Бијелића **Одређивање појединих димензија бродског котла утилизатора који се ложи испушним плинovima дизел мотора**; Филипа Бијелића **Савремена кретања у градњи главних погонских дизел стројева на бродовима трговачке морнарице**; Петра Вуксановића **Епидемиолошки аспекти рада на морским бродовима**; Гојка Суботе **Повреда хистамином**; Владимира Лепетића **Море као депонија одпадних материја са копна**; Вукоте Стаматовића **Проблеми димензионисања телефонске мреже бб телефона на путничко теретном броду**; Љубомира Величкова **Енглески садашњи перфект, његови еквиваленти у српскохрватском језику и неке педагошке импликације**; Милоша Липовца **Комбинована локсодромско-ортодромска навигација и њен економски значај**; В. Ћирића и С. Шарановића **Програмска реализација Адамс-Мултонове методе за решавање система диференцијалних једначина првог реда**; Максима Злоковића **Капетан Крсто Бргуљан**; Игњатија Злоковића **Рајмунд Перучић** и Ернеста Стипанића **Др Антон Фажо (In memoriam)**.

Двоброј 5–6/1978–1979 (255) донио је 25 радова: Борислава Ивошевића **Развој Више поморске школе у Котору у периоду 1959–1979**; Дражана Бејаковића **Значај и карактеристике саобраћајне инфраструктуре**; Јурија Мађарића **Комбиновани поморско-ријечни транспортни систем и њихов значај**; Игња Милиновића **Утицај концентрације промета на развој привозне и развозне службе фидер бродова**; Илије Масловара **Истраживање природних богатстава подморја Црногорског приморја**; Борислава Ивошевића **Уговор о закупу брода**; Антона Ботрића **Међународне конвенције о спречавању загађивања мора**; Марка Суђића **Електрохемијски и хемијски процеси у води мора и океана**; Александра Аполонија **Развојне могућности наутичког туризма и спорта на води у Боки Которској**; Ивана Вујовића **Значај и развојне тенденције угоститељске туристичке дјелатности у СФРЈ**; Рајка Вујичића **Споменици културе и Туризам**; Андрије Билафера **Превентивни однос према бродском погонском комплексу**; Јована Таузовића **Избор пута, брода и терета у поморском превозу у циљу постизања максималне просјечне дневне добити**; Антуна Прленде **Нека практична и теоретска ра-**

зматрања у вези тримовања брода код нрцања расутих терета; Илије Митића **Поријекло сакаћења и његова примјена у далматинским градовима;** Јована Накићеновића **Катастрофа пароброда „Цетиње“;** Предрага Ковачевића **Сава Владиславић, сарадник Петра Великог;** Војислава Бољевића–Вулековића **Луко Зоре – директор Которске гимназије и с њом „здружене“ Наутичке школе;** Петра Анагностија **Проф. Вјенослав Сбутега;** Максима Злоковића **Капетан Васо Сладовић;** Грацијеле Чулић **Појам структуре и структурне вјембе у настави страних језина;** Филипа Бијелића **Сложеност пуњења и прањњења цилиндара двотактних дизел мотора;** Милоша Липовца **Осврт на проналазан линије позиција у астрономској навигацији са критичком анализом;** те Шпира Рачете **Поморски зборник 15 и 16 значајни прилози нашој поморској науци** (приказ) и Игњатија Злоковића **Бранко Никовић** (in memoriam).

Од двоброја 7–8/1981–1982. годину **Зборник** излази – како је речено – као орган Факултета за поморство. Ова књига са 370 страна посвећена је 40-годишњици народног устанка и социјалистичке револуције и деведесетогодишњици рођења предсједника СФРЈ Јосипа Броза Тита. Прилог Драгољуба Боцинова **Уз 40-годишњицу стварања морнарице**, допринос је обиљежавању овог важног историјског догађаја, када је у Подгори 1942. формирана морнарица нове Југославије, а прилогом Анта Мариновића **У спомен главног и одговорног уредника Зборника ВПШ – Котор**, евоцира се успомена на проф. мр Милију Масловара (1927–1980), који је трагично изгубио живот у саобраћајној несрећи 3. новембра 1980. године. „Посвећујући му овај број Зборника“ – у име Редакционог одбора пише Анте Мариновић – „скромно се одујемо успомени на човјека који је читав свој радни вијек испунио плодним, стручним, научним и друштвеним радом и за тај посао дао свој живот. Његова трагична смрт окончава један живот испуњен љубављу и дјелотворним радом за човјена, посебно младог човјена, човјека сјутрашњице.“³⁷

Посије ових посвета **Зборник** 7–8 доноси радове са научног скупа – **Валоризација туристичке понуде СР Црне Горе**, одржаног у Херцег-Новом 10. и 11. октобра 1980. године, у организацији Института за поморство и туризам у Котору.

Отварајући скуп и поздрављајући учеснике Илија Масловар је истакао погодности које Црна Гора пружа за развој туристичке привреде. Он је у уводној ријечи између осталог рекао: „По својим природним и другим љепотама Црна Гора представља јединствено подручје за развој туристичког промета. Тешко је наћи на тако малом простору обиље природних погодности које пружају могућности за развој скоро свих видова туризма као што је подручје Црне Горе. Може се слободно рећи да простор од

³⁷ Анте Мариновић, „У спомен главног и одговорног уредника Зборника ВПШ – Котор“, Зборник Факултета за поморство, двоброј 7–8/1981–1982, 15.

13.812 km² које захвата Црна Гора по бројности, квалитету и комплементарности природних вриједности, спада међу најнапреднија подручја у нашој земљи, а можда и Европи".³⁸

На скупу су поднесени сљедећи реферати: Бориса Јурића **Туризам и политика регионалног развоја**; Рајна Марића **Значај рекреативних садржаја за пласман туристичке понуде Црногорског приморја**; Бранка Бојковића **Приступ изради програма обнове и изградње хотелског комплекса на Словенској глави у Будви**; Рада Ратковића **Неке карактеристике туристичке понуде смјештаја у СР Црној Гори**; Анта Мариновића **Културно-историјски споменици – важан фактор туристичке понуде**; Миленка Пасиновића **Мјесто и улога научног туризма у туристичкој понуди Црне Горе**; Лазара Шољаге **Нени структурални аспекти развоја туристичког мјеста**; Милорада Ћосића **Конгресни туризам и брже укључивање у међународну туристичку понуду**; Стевана Станковића **Језера као елемент туристичке понуде Црне Горе**; Слободана Касалице **Туристичка валоризација неких сеоских насеља сјеверне Црне Горе – основа њиховог будућег укључивања у систем туристичке понуде**; Марка Кнежевића **Могућности за развој риболовног туризма**; Илије Масловара **Улога и значај морског риболова у производњи хране за становништво и туристичку понуду**; Трива Золака **Усмјерена туристичка пропаганда и њен утицај на туристичку потражњу и понуду** и Антуна Сбутеге **Неопходност маркетинг оријентације у концепцији другорочног развоја туризма Црногорског приморја**.

Поред радова са научног скупа, **Зборник 7–8** донио је 4 научна и стручна рада, 4 приказа и рецензије, 3 in memoriam, 2 извјештаја и списак дипломираних студената.

Научни и стручни прилози у овом броју су: Борислава Ивошевића **Развој поморског права у СФР Југославији**; Марије Радуловић–Грего **Појам бродара у југословенском праву**; Стевана Шарановића и Јована Петровића **Формирање неких општих математичких модела оптимизације у поморском транспорту**; Игња Милиновића **Важност познавања изгубљеног простора (Broken Stowagea) при искоришћавању и запошљавању бродова на тржишту бродског простора**; Драга Шеровића **Метода одређивања безбедних курсева и брзина брода у мимоилажењу бродова**; Драгана Ђурановића **Функција замјеница** и Драгана Раповца **Терминологија у вези са ледом**.

У рубрици Прикази и рецензије Игњатије Злоковић пише **О научном раду др Ернеста Стипанића**; Анте Мариновић приказује **Симпозиј о поморском осигурању** (Дубровник 21–23. IV 1881) и **Поморски**

³⁸ Илија Масловар, „Уводна ријеч“, Зборник Факултета за поморство, двоброј 7–8/1981–1982, 23.

зборник бр. 17/1979, 18/1980. и 19/1981. Ту је и **Библиографија Зборника ВПШ – Котор (1974–1979)**, коју је израдила Грацијела Чулић.

Часопис доноси још три in memoriam: Борислава Ивошевића **Проф. Косто Злоновић (1905–1979)**; Милутина Лалића **Проф. Михаило Мрачевић**; Миленка Пасиновића **Проф. Иван А. Ивановић, напетан бојног брода (1905–1982)**, и два извјештаја: Трива Золака **Рад и развој Института за поморство и туризам у Котору**; Борислава Ивошевића **Из рада Факултета за поморство**. Ту је и списак дипломираних студената у периоду 1977. до 1981. године.

Зборник 9–10/1983–1984 (402) посвећен је значајним јубилејима: 40-годишњици II засједања АВНОЈ-а, 25-годишњици оснивања Више поморске школе у Котору, 10-годишњици основања Универзитета „Вељко Влаховић“ у Титограду, као и јубилеју поводом свог 10-годишњег излажења, чији је значај у уводној ријечи Миленко Пасиновић истакао ријечима: „И овај Зборник доприноси развоју стручне и научне мисли. Писана ријеч у њему остаје као неизбрисив траг онако како су то, сваки на свој начин, оставили јубиларци којима га посвећујемо“.³⁹

Од овог двоброја објављени материјал је систематизован по струкама. Из **ПОМОРСКЕ НАВИГАЦИЈЕ И МЕТЕОРОЛОГИЈЕ** ту су радови: Неде Вукотић **Електронски погони сидрених и притезних витала на бродовима са измјеничном струјом**; Бориса Франушића **О радovima наших људи о астрономској навигацији у другој половини XIX стољећа**; Драга Шеровића **Синтеза оптималног закона управљања кретањем брода у режиму маневрисања**; Милоша Липовца **Школска путовања бродом „Вила Велибита“**; Драгана Раповца **Сидрени уређаји и сидрење**; Игња Милиновића **Важност тачног познавања фактора слагања терета (stevage factor) за оптимално искоришћавање бродског капацитета**; Дубравке Стаматовић **Попречна статичка стабилност брода као фактор сигурности пловидбе**; Миленка Пасиновића **Десет година награде „Боривоје Добриловић“ и Грацијеле Чулић Вријеме и вода** (превод из часописа „Le temps et l'eau OMM – № 463 – Geneve 1977). У рубрици **ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКЕ НАУКЕ** објављени су прилози: Славице Перовић **Једна могућност припреме Гринове функције у дифузији неутрона у хетерогеној средини**; Јосипа Пећарића **О неким неједнакостима за коријене једне класе полинома**; Ивана Жупановића **Мјерење квадративних резултата рада методом Делса**. Из **ПОМОРСКО-ПРАВНИХ НАУКА**: Борислава Ивошевића **Неке напомене о појму, значају и промету пловидбеног осигурања у свијетлу југословенског Закона о поморској и унутрашњој пловидби**; Марије Радловић–Грего

³⁹ Миленко Пасиновић, „Уводна ријеч“, Зборник Факултета за поморство, двоброј 9–10/1983–1984, 10.

Осигурање одговорности за штете настале загађивањем хидрокарбурима као погонским горивом и Бранке Милошевић Територијално море и правни положај бродова у територијалном мору са освртом на нову Конвенцију о праву мора. Из рубрике ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ, ЕКОНОМИКА И ТУРИЗАМ: Стевана Никића Платонова и Аристотелова критика хедонизма; Мирјане Тодоровић Развој економске мисли прије појаве Маркса; Гвозденије Богетић Акумулативна способност привреде Црне Горе; Антуна Сбутеге Маркетинг политика, стратегија и планирање у радним организацијама поморског бродарства; Бориса Јурића Појачани интереси већег броја друштвених наука за проучавање туризма и Жоржа Малампре Туризам као културна дјелатност (превод са француског језика Грацијеле Чулић). У рубрици ПРИКАЗИ И РЕЦЕНЗИЈЕ Анте Мариновић је приказао Поморски зборник бр. 20/1982. и 21/1983. год.

У овом Зборнику штампани су и радови са научног скупа **Кадрови у поморству СР Црне Горе**, који је организовао Институт за поморство и туризам Котор 24. децембра 1982. године. То су: Борислава Ивошевића **Проблеми поморског школства у склопу реформе образовања**; Јова Ивовића **Развој организација удруженог рада поморске привреде и потребе за кадровима**; Мирјане Пургарић **Маркетинг кадрова у поморству**; Стевана Шарановића **Оснивање и развој факултета за поморство у Котору**; Јована Накићеновића **Образовање поморских кадрова**; Трива Золака **Интегрални модел организовања Поморског образовања—научног центра у Котору**; Предрага Ковачевића **Важност енглеског језика у поморству**, Петра Вуксановића **Интернационални преглед здравственог стања поморца и Медицински аспекти миграције поморца**; Војислава Милошевића и Гојка Суботе **Повреда трбуха и акутна обољења трбушних органа**. Ту су и закључци научног скупа.

На крају овог двоброја објављена су три *in memoriam*: Трива Золака **Професор Лазар Шољага (1933—1983)**; Игњатија Злоковића **Кап. Антон Ботрић (1904—1983)**; Миленка Пасиновића **Кап. дуге пловидбе Нико Ивовић, професор (1905—1984)** и Списак дипломираних студената за 1982. и 1983. годину.

Из спискова дипломираних студената (у бр. 2 и двобројевима 3—4, 7—8 и 9—10) закључно са 1983. годином, када је углавном дипломирала и последња генерација са двогодишњим студијом, на Вишој поморској школи у Котору дипломирало је 2.639 студената, од којих на наутичком одсјеку 409, на бродомашинском 715, на поморско-економском 504, од којих 15 лучко-транспортног смјера, на радиотелеграфском 304 и на туристичком 707.

Зборник 11—12/1985—1986. доноси четири рада из ПОМОРСКЕ НАВИГАЦИЈЕ: Драга Шеровића **Аутоматско избјегавање судара бродова коришћењем система са „активним одговором“**; Јозефа

Лисовског **Ship safe steering methods and, systems in collision ситуатинос**; Игња Милиновића **Палетизација у поморским превозима и њени економски ефекти** и Јована Таузовића **Прелиминарно одређивање оптималне контејнерске флоте**; два рада из ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИХ НАУКА: Д. С. Митриновић и Ј. Е. Пећарић **An intekuality for a polygon** и Славице Перовић **О неким аналитичким решењима за процесе успоравања неутрона**; шест радова из ЕКОНОМИКЕ И ТУРИЗМА: Антона Сбутега **Макромаркетинг у поморском бродарству**; Младена Вукчевића **Организацијско-информацијски аспект развоја наутичког туризма у Југославији**; Богослава Страхинића **Улагање средстава и технологије страних лица у домаће организације удруженог рада**; Милутина Лалића **Узроци подстицаја ширења планирања развоја у земљама у развоју**; Мирјане Тодоровић **Учење о вишњу вриједности у економској теорији** и Ивана Жупановића **Симулациони модел развојних варијанти заједнице поморских бродова СФРЈ**; пет ПРИЛОГА: Бориса Франушића **Допринос Франа П. Симовића нашој наутичкој знаности**; Златка Тарлеа **Општенародна одбрана и друштвена самозаштита у програму наутичког одјена**; Марка Суђића **Могућност оптимизације процеса корозије код кошуљица цилиндра мотора SUS**; Стевана Никића **Фромово аплицирање Марксове теорије отуђења на друштвену дефектност и ментално здравље** и Драга Ђурановића **Један осврт на тему добротинства у енглеском роману XVIII вијена**; те два приказа Анте Мариновића **Радован Радовић – поморски рјечник** и „**Поморски зборник**“ **Савеза друштава за проучавање и унапређење поморства Југославије**, бр. 22, Ријена 1984. и бр. 23, Ријена 1985. год. и in memoriam Игњатија Злоковића **Валтер Грего (1910–1985)**.

На основу изложеног можемо закључити да су радови **Зборника Више поморске школе**, односно **Зборника Факултета за поморство**, разноврсног садржаја. Поред оних из поморства, поморске навигације и метеорологије, групе природно-математичких наука и поморско-правне струке, ту су и радови из друштвених наука – историје (посебно историје поморства и историје школства), филозофије, етнологије, економије, туризма (посебно наутичког), астрономије (посебно астрономске навигације), лингвистике, поморске медицине, екологије и других струка.

У седам свезака **Зборника**, уз сарадњу 96 аутора, објављена су 184 наслова – чланака, краћих прилога, рецензија, приказа, извјештаја и меморијалних прилога. Имена сарадника доносимо према броју прилога азбучним редом: Анте Мариновић (10 прилога), Борислав Ивошевић (8), Илија Масловар (7), Игњо Милановић (6), Игњатије Злоковић (5), Предраг Ковачевић (5), Милош Липовац (5), Миленко Пасиновић (5), Војислав Бољевић–Вулековић (4), Петар Вуксановић (4), Триво Золак (4), Јован Накићеновић (4), Антон Ботрић (3), Петар Брајковић (3), Максим Злоковић (3), Шпиро Рачета (3), Антон Сбутега (3), Мирјана Тодоровић (3),

Грацијела Чулић (3), Стеван Шарановић (3), Драго Шеровић (3), Лазар Шољага (3), Филип Бијелић (2), Драган Ђурановић (2), Иван Жупановић (2), Борис Ђурић (2), Милутин Лалић (2), Илија Митић (2), Стеван Никић (2), Славица Перовић (2), Марија Радуловић–Грего (2), Драган Раповац (2), Марко Суђић (2), Јован Таузовић (2) и Борис Франушић (2). По један прилог написали су: Петар Анагности, Александар Аполонијо, Томислав Бијелић, Владислав Брајковић, Грација Брајковић, Мато Брајковић, Дражен Бејаковић, Андрија Билафер, Гвозденија Богетић, Бранко Бојковић, Драгољуб Боцанов, Љубомир Величков, Рајко Вујичић, Иван Вујовић, Неда Вукотић, Младен Вукчевић, Ратко Вукчевић, Радислав Гајовић, Владимир Жуњић, Јован Ивовић, Виљем Јерчић, Слободан Касалић, Марко Кнежевић, Божидар Кокотовић, Ернест Коприва, Александар Лалошевић, Стипе Лакош, Владимир Лепетић, Јозеф Лисовски, Јосип Луетић, Јурај Мађарић, Жорж Малампре, Рајко Марић, Бранка Милошевић, Миливој Милошевић, Милош Милошевић, Нико Никетић, Јосип Пећарић, Антун Прленда, Марјан Пургарић, Велимир Радовић, Раде Ратковић, Вукота Стаматовић, Дубравко Стаматовић, Душан Станић, Предраг Станковић, Стеван Станковић, Ернест Стипанић, Богослав Страхињић, Гојко Субота, Златко Тарле, Анте Турина, Милорад Ћосић, Винко Форетић, Иво Хекман, Марија Црнић, Иво Шишевић, Војислав Милошевић и Гојко Субота, Д. С. Митровић и Е. Пећарић, В. Ћирић и С. Шарановић, Стеван Шарановић и Јован Петрић.

* * *

Захваљујући културно-научним институцијама – Историјском архиву, Поморском музеју, Секцији Друштва историчара Црне Горе, Заводу за заштиту споменика културе, Заводу за биологију мора, Институту за поморство и туризам, средњим, вишим и високим школама, у првом реду Вишој поморској школи и Факултету за поморство – у Котору су створени услови да се културно-просвјетни и научни рад уздигне на виши ниво. С тим у вези которска научна периодика – **Годишњак Поморског музеја, Студија марина, Зборник Которске секције Друштва историчара Црне Горе и Зборник Факултета за поморство** – представља значајан допринос развоју научне мисли у СР Црној Гори. Без њиховог садржаја црногорска наука – у првом реду црногорско поморство, навигација и туризам, наше море и живот у њему, поморско школство и све у вези са њим – била би знатно сиромашнија.

Према томе, на основу свега изложеног може се рећи да је за посљедњих 80 година, од 1908, када се појавио први број **Боне**, преко **Дневног вјесника** (1912), Великог илустрованог календара **Бона** (1909–1914), **Гласа Боне** (1932–1941), **Гласника Народног универзитета** (1934–1941) и листа **Бона**, који од 1971. петнаестодневно

излази, до савремене научне периодике учињен огроман корак. За такав напредак которске штампе и научне периодике, поред тога што је Котор у прошлости био административно сједиште Боне Которске, а данас, неоспорно, најзначајнији културни центар на цијелом црногорском приморју, заслужна је и Бонељсна штампарија у којој су од њеног оснивања (1907) штампане углавном све поменуте публикације.